ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ“
ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

СБОРНИК

НАУЧНИ ТРУДОВЕ

НА СТУДЕНТИ И ДОКТОРАНТИ ОТ

ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

2019 г.

Съставител:

преп. д-р Веселина Николаева Илиева

Редакционна колегия:

Проф. д.и.н. Георги Велков Колев
Доц. д-р Чавдар Георгиев Сотиров
Доц. д-р Екатерина Любомирова Люцканова
Проф. д.п.н. Надежда Георгиева Йорданова-Стоянова
Проф. д-р Живка Енчева Воекинова
Проф. д-р Светлозар Петков Вацов
Проф. Валери Христов Чакалов
Доц. д-р Йорданка Стоянова Пейчева
Доц. д-р Пенка Петкова Кожухарова
Доц. д-р Янна Павлова Рускова

Коректори:

Доц. д-р Ганка Иванова Янкова
преп. д-р Веселина Николаева Илиева

ISSN 2367-5764
© Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2019

ЦЕЛИТЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ СИСТЕМИ НА БЪЛГАРИЯ И ФИНЛАНДИЯ

Сийка Колева

Хилядолетната история на човечеството е свързана с ярък и дързък стремеж към знание. Пътищата към познанието и образованието винаги са неизбежна цел, защото осигуряват развитие на способностите, реализация на личността, обществен прогрес. Обществено-икономическата и политическата обстановка навсякъде по света и във всяко време оказва влияние върху отношението към развитието на образованието, което трябва да е адекватно на постоянно променящите се потребности от знания и умения. Динамичното съвремие налага преосмисляне и модифициране на модела на образователните системи, които са фактор за растежа на държавите в цялостен план.

Националните политики и в частност националните образователни политики се съобразяват с обективните реалности в световен мащаб. Всяка държава има своя собствена образователна система и система на обучение, но е факт, че глобализационните процеси във времето, в което живеем, определят общи цели и приоритети – да изградим и съхраним способността на индивида да мисли самостоятелно и да се учи цял живот, да усвои и да участва в развитието на човешкото познание и съвременната наука, като в същото време запазим оригиналността и уникалността на всяко дете и ученик.

Стремежът към високо качество на българската образователна система се основава на идеята, че естественият творчески порив на всяко дете трябва да се насърчава и развива така, че то да живее пълноценно, изпитвайки необходимост от нови знания и умения, които да придобива с радост и удоволствие, израствайки като самостоятелно мислеща и социално отговорна личност.

Основното право на образование е записано в Конституцията на Република България наред с правото на живот, лична свобода и неприкосновеност. Дългосрочна цел на образователната политика е повишаване на качеството на образованието и осигуряване на равен достъп до качествено образование. Науката и образованието се разглеждат като фактори за растеж и икономически ръст, гарантиращи Европейско развитие на България.

В глава първа на Закона за предучилищното и училищното образование са формулирани дванайсет основни цели на образованието в България:

1. интелектуално, емоционално, социално, духовно-нравствено и физическо развитие и подкрепа на всяко дете и на всеки ученик в съответствие с възрастта, потребностите, способностите и интересите му;

2. съхраняване и утвърждаване на българската национална идентичност;

3. придобиване на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности;

4. придобиване на компетентности за прилагане на принципите за устойчиво развитие;

5. ранно откриване на заложбите и способностите на всяко дете и ученик и насърчаване на развитието и реализацията им;

6. формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот;

7. придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите на демокрацията и правовата държава, на човешките права и свободи, на активното и отговорното гражданско участие;

8. формиране на толерантност и уважение към етническата, националната, културната, езиковата и религиозната идентичност на всеки гражданин;

9. формиране на толерантност и уважение към правата на децата, учениците и хората с увреждания;

10. познаване на националните, европейските и световните културни ценности и традиции;

11. придобиване на компетентности за разбиране на глобални процеси, тенденции и техните взаимовръзки;

12. придобиване на компетентности за разбиране и прилагане на принципите, правилата, отговорностите и правата, които произтичат от членството в Европейския съюз (https://lex.bg/bg/laws/ldoc/).

Как се постигат тези **основни цели на предучилищното и училищното образование в България**?

Министерство на образованието и науката на база на оценки и анализи, след обществени консултации, разработва стратегически документи, които определят пътя за развитието за даден период от време и които очертават приоритетите, глобалните цели и рамката на очакванията за придобитите от децата и учениците умения и компетенции. Тези документи са в съответствие с целта на „Стратегическата рамка на Национална програма за развитие на Република България: България 2020“ за повишаване на жизнения стандарт чрез конкурентоспособно образование и обучение, създаване на условия за качествена заетост и социално включване и гарантиране на достъпно и качествено здравеопазване.

В границите на Стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж („Европа 2020“), на МОН е поверена Оперативна програма „Наука и образование за интелигетен растеж 2014−2020 г.“ Основните цели на ОП НОИР в контекста на стратегията „Европа 2020“ са: повишаване на инвестициите за наука и научни изследвания до 1,5% от БВП; намаляване на процента на преждевременно напусналите училище до под 11%; увеличаване на процента на завършилите висше образование до 36% от хората между 30 и 34 годишна възраст. (Оперативна програма „Наука и образование за интелигетен растеж 2014-2020 г.)

Качеството на образованието е от съществено значение за устойчивия растеж на Република България. Решаващо условие за качествено образование са подготвеността на педагогическите кадри, тяхното обучение и квалификация. Главната цел в Националната стратегия за развитие на педагогическите кадри 2014 – 2020 година е до 2020 г. България да има изградена единна и ефективна система за образование, обучение, продължаваща квалификация и условия за професионално развитие на педагогическите кадри. Чрез държавно регулиране на учителската професия да се постигне по-голяма ефективност и се утвърдят отговорността и авторитетът на учителя в обществото. Ключовите дейности за реализиране на тази цел са: усъвършенстване на нормативната уредба, свързана с първоначалната подготовка, продължаващата квалификация и професионалното развитие на педагогическите кадри; анализ на системите за подготовка и развитие на педагогическите кадри в България, в държавите членки на ЕС и други страни и актуализиране на дейността на висшите училища в област „Педагогически науки“; разработване на професионални стандарти за педагогическите кадри и система за контрол на качеството, диференцираното заплащане и професионалното развитие; създаване на условия за привличане, задържане и развитие на нови за системата педагогически кадри и на специалисти с високо равнище на професионална подготовка.

Грамотността е основен фактор за личен и обществен просперитет. Въпросът за повишаване на грамотността в българското училище е свързан с изместването на фокуса на внимание от граматично ориентираното към комуникативно ориентираното обучение по език. През 2003 г. на международна експертна среща на ЮНЕСКО се приема следната дефиниция на грамотността: „Грамотността е способността на човека да идентифицира, да разбира, да интерпретира, да създава, да обменя, да общува, да изчислява, като използва отпечатани и написани на ръка материали, свързани с различни видове контекст. Грамотността е продължителен и непрекъснат процес на обучение и/или учене, който позволява на човека да постигне целите си, да развие знанията си и потенциала си, както и да участва пълноценно в

общността и в обществото, към което принадлежи.” В търсене на решения, водещи до постигане на равнище на функционална грамотност, което ще осигури възможност за личностно и обществено развитие и ще спомогне за постигането на интелигентен, приобщаващ и устойчив растеж на икономиката Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014 – 2020) очертава следните цели:

❖ създаване на благоприятна среда чрез популяризиране на четенето, чрез разработване и утвърждаване на модели на добри практики за съвместна дейност с родители и местна общност, чрез осигуряване на лесен достъп до книги и други четива;

❖ повишаване на равнището на грамотност посредством проследяване, оценка и анализ на постигнатите от учениците равнища на грамотност, посредством интегриране на функционалната грамотност в стандартите за учебно съдържание и в учебните програми, посредством провеждане на квалификационни дейности с учителите, насочени към съвременните методи на преподаване за повишаване на равнището на грамотността;

❖ увеличаване на участието и приобщаване чрез ключови дейности, свързани с: преодоляване на социално-икономическата неравнопоставеност, като се осигури достъп до възможности за обучение на лица, които са отпаднали от образователната система, на социално слаби лица и възрастни; преодоляване на неравнопоставеността при билингвите, като се осигури както допълнителна подкрепа за децата, чийто майчин език е различен от българския, така и езикови курсове за лица, които не владеят български език; преодоляване на дигиталната пропаст, като се осигури подходяща среда за повишаване на уменията за четене от електронни носители в училищата и в обществените библиотеки (Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014 – 2020)).

В епохата на динамични технологични промени информационните и комуникационни технологии се оказват основен двигател на съвременното обществено развитие. Съвременният обучаващ се трябва да има постоянен достъп до електронни образователни ресурси и услуги. Това се отнася и за участниците в образователния процес на всички равнища – родители, учители, преподаватели и учени. Мобилността на всеки участник в образователния процес ще бъде в основата на мобилното образование в новото информационно общество. Основни цели на Стратегията за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката на Република България (2014-2020г.) са: 1) създаване на равни възможности за всеки за получаване на качествени образователни услуги на нивото на съвременните изисквания и тенденции независимо от местоживеенето и обучението с използване на съвременни ИКТ; 2) формиране на личности, адаптирани към живота в информационното общество с всички негови възможности, заплахи, предизвикателства и рискове; 3) осъществяване на по-плавен, ефективен и управляем преход на обществото към икономика на знанието. За постигане на тези цели в Стратегията са посочени ключови дейности, свързани с: осигуряване на гарантиран, постоянен и универсален достъп до качествени образователни и научни ресурси и услуги; промени в нормативната база, регламентиращи всички видове обучение чрез средствата на ИКТ; ефективно включване в образователния процес на цялото многообразие от възможности и средства за достъп до информация, както в рамките на образователните институции, така и отвсякъде – от дома, на път и т.н.; промотиране на ползите от въвеждането на ИКТ сред най-широки обществени групи; ускоряване на интеграцията на България в европейското и световно образователно и научноизследователско пространство чрез средствата на модерните технологии; развитие в обучаващите се на мотивация за получаване на знания, непрекъснато самообразоване и критично мислене посредством използване на модерни ИКТ (Стратегия за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката на Република България (2014−2020г.)).

Професионалното образование и обучение са ключови фактори за устойчивото социално-икономическо развитие на страната. В съответствие с бързите промени в икономиката и обществото са и главните цели в Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015-2020 г.: превръщане на професионалното образование и обучение в привлекателна възможност за учене; осигуряване на гъвкав достъп до обучение и до придобиване на квалификация; активно участие на заинтересованите от ПОО страни; координирано прилагане и управление на националните и европейските инструменти в областта на признаване на придобитите компетенции. Дейностите за реализация на тези цели са свързани с: оптимизиране на училищната мрежа, повишаване привлекателността на професионалното образование и обучение чрез осъвременяване на съдържанието на професионалната подготовка и подобряване на качеството ѝ; организиране и провеждане на професионално обучение в реална работна среда; определяне на „защитени" професии на областно ниво в партньорство с регионалните организации на работодателите; осигуряване на стипендии за висок успех и постижения по изучаваната професия; обвързване на Министерството на икономиката с потребностиите на ПОО; използване на Европейските структурни фондове и Програмата за учене през целия живот в подкрепа на приоритетите в областта на ПОО; осигуряване на леснодостъпни и висококачествени услуги за кариерно ориентиране на учащи и възрастни (Стратегия за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015−2020 г.)).

Главна цел в Стратегията за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020) е осигуряване на равен достъп и подкрепа за развитие и приобщаване в системата на предучилищното възпитание и подготовка и училищното образование на децата и младежите като предпоставка за равноправно социално включване и пълноценна личностна реализация. Постигането на тази цел се осъществява чрез превенция, интервенция и компенсиране, което има за цел да подпомогне преждевременно напусналите училище отново да се включат в образованието. Ключовите мерки са свързани с:

- ❖ осигуряване на позитивна образователна среда – училищен климат, атмосфера на взаимоотношения, управление;
- ❖ повишаване качеството на образованието като предпоставка за развитие на личността на всяко дете и ученик и предотвратяване на преждевременното напускане на училище;
- ❖ осигуряване на достъп до образование и повишаване на качеството на образованието за децата и учениците от уязвими етнически общности;
- ❖ достъп до качествено образование за деца и ученици със специални образователни потребности;
- ❖ повишаване участието и ангажираността на родителите;
- ❖ утвърждаване на индивидуалното и групово наставничество;
- ❖ кариерно ориентиране и консултиране;
- ❖ развиване на модели за придобиване на професионална квалификация;
- ❖ подкрепа за развитието на децата и учениците;
- ❖ прилагане на системи за ранно предупреждение;
- ❖ развитие на занимания по интереси;
- ❖ подпомагане на ученици, застрашени от преждевременно напускане на училище, по финансови причини;
- ❖ създаване на подходящи условия за реинтегриране в образователната система на преждевременно напусналите я;
- ❖ изграждане на национална система за валидиране на компетентности, придобити чрез неформално обучение и/или информално учене (Стратегия за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020)).

Образователната интеграция е една от видовете политики за включване, които се реализират в рамките на Европейския съюз (ЕС). Практическата ѝ реализация е свързана с процес, при който децата и учениците от етническите малцинства, носители на етнокултурни специфики, си взаимодействат в единна образователна среда, като в процеса на обучение и възпитание формират интеркултурни компетентности и споделени граждански ценности, запазвайки своята етнокултурна идентичност и получавайки равни възможности за социална реализация. Като основни цели в Стратегията за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 – 2020) са посочени: 1) пълноценна социализация на деца и ученици от етническите малцинства, 2) гарантиране на равен достъп до качествено образование за децата и учениците от етническите малцинства, 3) утвърждаване на интеркултурното образование като неотменна част от процеса на модернизация на българската образователна система, 4) съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците от етническите малцинства (Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства (2015 – 2020)).

Висшето образование е обществено и индивидуално благо, допринасящо за цялостното развитие на личността, то е двигател за динамично развитие на икономиката и изграждане на общество, основано на знанието и напредъка на технологиите. Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г. формулира средносрочни и дългосрочни цели за постигане на ефективни дългосрочни резултати. Дългосрочната стратегическа цел е създаването на модерна, ефективна и постоянно развиваща се система за висше образование, в центъра на която е човекът с неговите личностни качества и интелектуален потенциал и която осигурява качествено, достъпно, почиващо на научни резултати и пазарно ориентирано висше образование. Част от дейностите за постигане на тази цел са свързани с: усъвършенстване на модела за предоставяне на стипендии и финансови стимули, за да се подобри достъпът и да се увеличи делът на завършилите висше образование; реформиране на учебните програми и учебното съдържание, осигуряване на възможност за квалификация на преподавателите, за да се повиши качеството на висшето образование и на съвместимостта му с европейските системи за ВО (Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г.).

С приетия през 2010 г. Закон за развитие на академичния състав в Република България се модернизира системата за кариерно израстване на преподавателите във висшите училища в условията на разширена академична автономия. Основна цел на приетата Национална стратегия за развитие на научните изследвания 2020 е развитието и създаването на ново поколение учени и превръщането на ВУ в центрове за наука; чрез мащабно, бързо и дългосрочно развитие на системата на научни изследвания България да се превърне в привлекателен център за научна дейност и развитие на нови технологии.

Националната стратегия за учене през целия живот (НСУЦЖ) определя стратегическата рамка на държавната политика за образование и обучение в периода 2014 – 2020 г., насочена към постигането на европейската цел за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Главни цели и показатели за напредък в тази стратегия са:

- ❖ повишаване на дела на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас от 87.8% през 2012 г. на 90 % през 2020 г.;
- ❖ намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система на възраст от 18 до 24 г. от 12.5% през 2012 г. под 11% през 2020 г.;
- ❖ намаляване на дела на 15 годишните със слаби постижения (*според „Програма за международно оценяване на учениците" (PISA) на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие*) по: четене от 39.4% през 2012 г. на 30% през 2020 г.; математика

от 43.8% през 2012 г. на 35% през 2020 г.; природни науки от 36.9% през 2012 г. на 30.0% през 2020 г.;

❖ повишаване на дела на придобилите степен на професионална квалификация в широките области „Информатика", „Техника", „Производство и преработка" и „Архитектура и строителство" най-малко на 60% през 2020 г.;

❖ повишаване на дела на завършилите висше образование на възраст от 30 до 34 г. от 26.9% през 2012 г. на 36% през 2020 г.;

❖ повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. от 63 % през 2012 г. на 76% през 2020 г .;

❖ повишаване на участието на населението на 25−64 навършени години в образование и обучение от 1.5% през 2012 г. на повече от 5% през 2020 г.;

❖ намаляване на дела на неграмотните (*според дефиниция на „Преброяване 2011"*): сред лицата на възраст 15−19 г. от 2.0% през 2011 г. на 1.5% през 2020 г.; сред 20−29 годишните – от 2.3% през 2011 г. на 1.5% през 2020 г.

Стратегията за учене през целия живот очертава като основен приоритет придобиването и непрекъснатото развитие на девет ключови компетентности: 1) компетентности в областта на българския език; 2) умения за общуване на чужди езици; 3) математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите; 4) дигитална компетентност; 5) умения за учене; 6) социални и граждански компетентности; 7) инициативност и предприемчивост; 8) културна осъзнатост и умения за изразяване чрез творчество; 9) умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот (Национална стратегия за учене през целия живот).

Пътят към възхода на обществото и държавата минава през инвестиции в човешкия капитал. Главна цел на българската образователна система е просперитет на нацията чрез осигуряване на равен достъп на всички до качествено образование през целия живот.

Високото качество на Финландската образователна система се базира на убеждението, че хората са най-ценният актив и всеки има право да получи отлично образование, което да му помогне да развие в максимална степен своя потенциал, за да бъде който и какъвто поиска.

Основното право на образование и култура е записано в Конституцията. Предоставянето на равни възможности на всички граждани за висококачествено образование и обучение е дългосрочна цел на финландската образователна политика, която е изградена на принципите на учене през целия живот и безплатно образование. Ключовите думи в тази политика са качество, ефективност, справедливост и интернационализация. Образованието е национален приоритет, то се разглежда като ключ към конкурентоспособността и благосъстоянието на обществото, като ключ към успеха на нацията.

В глава първа на Закона за основно образование (*Basic Education Act*) са формулирани трите глобални цели на образованието във Финландия.

❖ Да възпитава учениците в хуманност и да подпомогне израстването им като етично отговорни членове на обществото, както и да им осигури знания и умения, необходими в живота. Освен това целта на предучилищното образование, като част от образованието в ранна детска възраст, е да се развие способността на децата да учат.

❖ Образованието трябва да допринася за морала и равнопоставеността в обществото и за създаването на необходимите условия за участието на учениците в обученииего и за самостоятелното им развитие през целия им живот.

❖ Да осигури адекватна равнопоставеност на образованието в цялата страна (https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/ *Basic Education Act*).

Основна цел на образователната система е чрез възпитание и образование от ранно детство да се развият у учениците компетентности за учене през целия живот като ключ към конкурентоспособността и благосъстоянието на обществото.

Кои са и как се постигат **знания и умения за живота и компетенции за учене през целия живот**?

Вместо върху конкуренция и съревнование между учениците, образованието във Финландия се фокусира върху подкрепа и предоставяне на насоки във връзка с обучението, върху мотивация чрез насърчаване вместо контрол. Един от основните принципи на финландското образование е, че от предучилищното до висшето образование всяка личност трябва да развие чрез подкрепа и консултация знания и умения за:

- учене и решаване на проблеми;
- грижа за себе си, за здравето и безопасността, житейски умения;
- професионален живот и етика, инициатива и предприемачество;
- многоезична грамотност;
- комуникационни и медийни умения;
- математика и науки;
- дигитална компетентност;
- културна грамотност, активно гражданство, взаимодействие и сътрудничество;
- участие, влияние и отговорност за устойчиво бъдеще (http://edredesign.org/ *New Learning Environments in Finland: The Finnish National Board of Education and the 2015/16 Core Curriculum Reforms*).

Как във Финландия постигат целта си учениците да бъдат възпитани в хуманност и да израснат като отговорни членове на обществото, притежаващи тези житейски знания и умения, както и компетенции за учене през целия живот?

Проблемно-ориентирано обучение, взаимодействие и поемане на отговорност

Децата и младите хора се учат да поемат отговорност за своето обучение, да решават проблеми, да си поставят цели и да оценяват напредъка си при постигането им.

Образованието в ранна детска възраст подкрепя развитието и ученето на децата

Образованието в ранна детска възраст включва грижи и обучение в подкрепа на балансирания растеж, развитието и ученето на децата. В предучилищното образование децата усвояват основни умения, знания и способности от различни области на обучението в съответствие с тяхната възраст и способности. Ученето чрез игра е от съществено значение. Национален принцип е, че всяко дете е уникално и се нуждае от време и пространство за растеж и развитие. Обучението на малките деца е фокусирано върху силните им страни, с внимание към техния емоционален живот и развитие на социални умения. Оценки няма. Учениците се насърчават да мислят самостоятелно и да бъдат креативни, мотивират се с подкрепа и окуражаване.

Основното образование се предоставя в рамките на една структура

Няма разделение между основното и първата степен на средното образование. Обучението обикновено се предоставя от един и същ преподавател по повечето предмети в първите шест години и от специалисти през последните три години.

Учебната година е еднаква навсякъде, но графикът е различен

Учебната година обхваща 190 дни от средата на август до началото на юни. Училищата са отворени пет дни в седмицата. Минималният брой учебни часове на седмица варира от 19 до 30 в зависимост от нивото и броя на избираемите предмети. Всяко училище самостоятелно съставя дневно и седмично разписание. Освен това има местна автономия по отношение на допълнителните празници.

Националната учебна програма дава възможност за гъвкавост на местно ниво

Националната учебна програма за основно образование се определя от Финландската национална агенция за образование (*Finnish National Agency of Education*). Програмата съдържа целите и основното съдържание на различните учебни предмети, както и принципите за оценяване на учениците, обучението при специални потребности, благосъстоянието на учениците и образователните насоки. В учебната програма се разглеждат и принципите на добрата учебна среда, подходите на работа, както и концепцията за учене. Националната учебна програма се подновява приблизително на всеки десет години. Доставчиците на образователни услуги изготвят собствени учебни планове в рамките на националната учебна програма. По този начин има място за специфични регионални особености. Всички училищни учебни програми трябва да отразяват ценностите, основните принципи, както и общите образователни и учебни цели. Освен това трябва да включват въпроси като езиковата програма и разпределението на уроците по часове, обучението на учениците, които се нуждаят от специална подкрепа или принадлежат към различни езикови и културни групи. Освен задължителните предмети − майчин език, други езици, математика, биология, география, физика, химия, религия (или като алтернатива философия и етика), история, гражданско обучение, музика, изкуство, домашна икономика, занаяти и спорт − училищата предлагат различни форми на обучение и използват творчески методи за преподаване и учене. Учениците могат да се записват във всеки от многобройните клубове и организации, които предлагат широка гама от извънкласни дейности, от чужди езици до тъкачество, от информационни технологии до танци, от музика до спорт, театър, готварство и др.

Оценяването е част от ежедневната работа. Няма национални тестове за учениците в основната степен на образование

Във Финландия учениците се оценяват непрекъснато по време на обучението и в края на курса на обучение. Целта на текущото оценяване е да помага на учениците и да ги насочва в процеса на учене. Обучението не е фокусирано върху постигане на оценка, а върху намирането на методи, които най-добре да обслужват всеки ученик и да подкрепят тези, за които ученето представлява трудност и предизвикателство. Няма национални тестове в основната степен на образование. Учителите са отговорни за оценяването по съответните предмети въз основа на целите, включени в учебната програма. Оценките в сертификата за основно образование, който учениците получават в края на 9-та година, също се поставят от учителите, а не на база национално оценяване. Ето защо националната учебна програма съдържа насоки за оценка по всички общи дисциплни. Една от задачите на основното образование е да развие способностите на учениците за самооценка. Целта е да се подкрепи самообучението и уменията за учене на учениците, да се развие способността им да осъзнават собствения си напредък, както и самия процес на учене (http://www.oph.fi. *Finnish Education in a Nutshell, The Finnish National Board of Education*)

Общо и професионално обучение във втората степен на образование

След завършване на основно образование (B*asic Education*) всеки има възможност да продължи обучението си в следваща степен, като може да избира между общо и професионално образование в зависимост от своите интереси и наклонности. Обучението е възможно в различни форми през целия живот.

Висококвалифициран преподавателски състав

Всички учители трябва да имат магистърска степен. Броят на кандидатите е пет пъти по-голям от броя на местата в университетите за обучение на педагогически кадри. На учителската професия се гледа с уважение и респект. Националните учебни програми трябва да бъдат следвани, но учителите имат свободата да избират своите методи на преподаване и учебни материали. Те са независими специалисти, които, от една страна, знаят нуждите и силите на своите ученици, и от друга страна, зачитат общите цели.

Развитие на учебната среда

Средата, в която съществува училището се променя, което изисква и то самото да се промени. Националната учебна програма за основно образование, приета през 2016 г., се фокусира върху развитието на учебната среда. В допълнение към традиционната класна стая, обучението все повече се премества извън училище: уроците се провеждат на открито, организират се екскурзии. В ежедневните дейности все повече се включват информационните технологии, игрите, обучението във виртуална среда. Главната причина за стремежа към осигуряване на алтернативна образователна среда е, че училището изостава от темпото на външния свят и за учениците то се превръща в скучно, старомодно място и това влияе както на мотивацията им за учене, така и на бъдещата им реализация. Развитието на учебната среда се осъществява в две основни посоки: дигитализиране и извеждане на учениците от училище. Националната агенция по образование си поставя за цел до 2019 година да се постигне изцяло компютърно базирано обучение, като от есента на 2016 година зрелостните изпити в края на средното образование се полагат чрез използване на компютър. (http://edredesign.org *New Learning Environments in Finland: The Finnish National Board of Education and the 2015/16 Core Curriculum Reforms*))

Целта на обучението в извънучилищна среда е свързано с необходимостта от среща на теорията с практиката, на придобитите знания с тяхното приложение, от среща на учениците с друг тип учители, а именно хора, които са специалисти в области, за които преподавателите в училище могат да предоставят само теоретични познания.

Основна цел на образователната система е да осигури на всички граждани равни възможности. Потенциалът на всяка личност трябва да бъде увеличен във възможно най-голяма степен в съответствие със способностите и специалните потребности на индивида и независимо от неговото финансово и икономическо състояние, т.е. независимо от неговите доходи и условия на живот.

Как се постига **равнопоставеност в образованието**?

Един от основните принципи на финландското образование е, че всички хора трябва да имат равен достъп до висококачествено образование и обучение. Същите образователни възможности трябва да бъдат достъпни за всички граждани, независимо от техния етнически произход, възраст, богатство или къде живеят.

Образованието е безплатно на всички нива

Във Финландия образованието е безплатно на всички нива от предучилищното до висшето образование. В предучилищното и основното образование учебниците, храненето и транспорта за ученици, живеещи далеч от училището, са безплатни за родителите. Във втория етап на гимназиалното образование и за висшето образование учениците сами купуват учебниците си. Гимназистите имат право на безплатно хранене, а храненето на студентите се субсидира от държавата. Образованието за възрастни е единствената форма на обучение, която може да изисква плащане. За да се осигурят възможности за учене за всички, има добре развита система от стипендии за обучение и заеми. Финансова помощ може да се отпуска за редовно обучение в гимназия, професионално училище или висше учебно заведение (http://www.oph.fi *Finnish Education in a Nutshell, The Finnish National Board of Education*).

Всеки ученик и студент има право на образователна подкрепа

Потенциалът на всеки ученик трябва да се увеличи максимално. Ето защо образователните консултации се смятат за особено важни. Консултирането има за цел да подкрепя, да помага и да насочва учениците и студентите, така че те да могат да се представят колкото е възможно по-добре в своето обучение и да могат да вземат правилни и подходящи решения относно тяхното образование и кариера. Насочването и консултирането се разглеждат като задължителни в дейността на всички служители в областта на образованието. Учителите са длъжни да третират

децата и младите хора като индивиди и да им помагат да се развиват според собствените им способности и интереси. Целта е учениците да изпитат успеха и радостта от ученето. Всички ученици и студенти имат право на образователна подкрепа. Тази подкрепа може да бъде коригиращо обучение или подкрепа за специалните потребности на ученика.

Образованието за ученици със специални потребности се предоставя преди всичко в основното образование.

Всички ученици на задължителна училищна възраст имат право на обща подкрепа, т.е. висококачествено образование, консултиране и подкрепа. Засилена подкрепа трябва да се окаже на онези ученици, които се нуждаят от постоянни мерки за подкрепа или от няколко форми на подкрепа едновременно. Целта е да се предотврати превръщането на съществуващите проблеми в по-сериозни. Ако въпреки общата или засилената подкрепа децата не могат да се справят адекватно с основното образование, те трябва да получат специална подкрепа. Основната цел на специалната подкрепа е да се предостави на учениците методична помощ, поставена на широка основа, така че те да могат да завършат задължителното образование и да имат право на гимназиално образование. Специална подкрепа се предоставя и в средното образование, за учениците със специални образователни потребности се разработва индивидуален образователен план. Този план трябва например да посочи подробности за образованието, което трябва да бъде завършено, за наблюдаваните потребности и мерките за подкрепа, предвидени за ученика.

Полагат се усилия за подкрепа на езиковите малцинства и мигрантите

Финландия има два официални езика - фински и шведски. Приблизително пет на сто от учениците в основно и гимназиално образование посещават училище, където шведският е езикът, на който се води обучението. И двете езикови групи имат свои собствени институции и на ниво висше образование. В допълнение има образователни институции, където цялото или поне част от обучението се предоставя на чужд език, най-често на английски. Сами, друг местен език, който се говори от малобройната общност на народността сами в Лапландия, също е официално признат език и местните власти трябва да организират обучението на този език в районите, където той се използва. Осигурени са образователни възможности за ромите и другите малцинства, както и за хората, които използват езика на жестовете. Доставчиците на образователни услуги могат да кандидатстват за допълнително финансиране за организиране на обучение на ромски и на езика сами, както и за обучение по майчин език на ученика мигрант. Организира се също подготвително обучение за мигранти, което им позволява да влязат в основна или в гимназиална степен на образование.

Фокусът е върху учене през целия живот

Във финландската образователна система няма път без изход, т.е. независимо от образованието, което имат до момента, желаещите могат винаги да продължат обучението си на по-високо ниво. Разработена е практика на признаване на предишно обучение, за да се избегне ненужно припокриване на учебни дисциплини. Финландия има дълга история в обучението на възрастни. Първата финландска народна гимназия е основана през 1889 г. Образованието за възрастни е много популярно, степента на участие е висока и в международен план. Основните цели на политиката за образование за възрастни са осигуряването на достъпност и компетентност на работната сила, осигуряване на възможности за образование за цялото пълнолетно население и укрепване на социалното сближаване и равнопоставеност. Целите трябва да подкрепят усилията за удължаване на трудовия живот, повишаване на заетостта, повишаване на производителността, реализиране на условията за учене през целия живот и повишаване на мултикултурализма. Образователните институции организират обучение, предназначено за възрастни на всички нива на образование. Системата на обучение е гъвкава и възрастните имат възможност едновременно да учат и да работят. Образованието за възрастни включва обучение, което води до образователна степен, както и обучение, насочено предимно към безработни лица.

Неформалното обучение за възрастни насърчава личния растеж, укрепването на здравето и благосъстоянието като предлага различни курсове. В общото и професионалното образование има и отделни пътеки за обучение на възрастни. В областта на висшето образование възрастните могат да учат в отделни програми за обучение на възрастни, предлагани от университетите (http://www.oph.fi *Finnish Education in a Nutshell, The Finnish National Board of Education*)

Благосъстоянието на обществото е предизвикателство за всяка държава. Главната цел на финландската образователна политика е да гарантира просперитета на нацията чрез предоставянето на равни възможности на всяка личност за отлично образование и развитие през целия живот.

Създаването на българската държава преди повече от тринадесет века е едно от най-забележителните политически събития в Европа през VII век. Днес Република България отстоява авторитета на образованието и научното познание в страната в европейското и световното пространство.

Финландия съществува като суверенна държава от началото на 20. век, когато през 1917 година обявява независимост от Русия. За един век страната прави голям скок напред, ставайки един от лидерите на нова Европа.

Образователните системи и на България, и на Финландия поставят в центъра на вниманието личността на детето и ученика и правото на всеки да получи достъп не просто до училище, а до съизмеримо по качество образование, позволяващо маскимално развитие на потенциала на всяка личност.

Образованието се приема за гарант за лично благоденствие и национален просперитет и в България, и във Финландия.

Конституциите и на двете държави определят правото на образование като основно човешко право.

Глобалните цели на образованието са определени в Закона за образование на едната и на другата страна. Общото между изброените дванайсет основни цели в Българския закон и трите главни цели във Финландския закон е: подкрепа на всяко дете, съобразно потребностите му; развитие на способността на децата да учат; изграждане на умения за самостоятелна реализация; осигуряване на условия за учене и развитие през целия живот; формиране на нагласи, свързани с морала, равнопоставеността и толерантността в обществото.

Съхраняването и утвърждаването на българската национална идентичност е водеща цел в Закона за предучилищно и училищно образование, с която той се отличава от Финландския закон за основно образование (*Basic Education Act*), където основен принцип е възпитанието в хуманност и етична отговорност.

Отличителан елемент на Финландския закон е целта да бъде осигурена равнопоставеност на образованието в цялата страна, без деление на елитни и неелитни училища, на важни и неважни учебни предмети.

При сравнение на стратегическите документи на двете държави се очертават общи елементи в целите на образователните политики на България и на Финландия:

❖ водещ принцип е чрез необходимата подкрепа всяка личност да усвои знания и компетенции за цял живот, свързани с: функционална грамотност в рамките на родния език и на чужди езици, математически умения, дигитална компетентност, базови умения в областта на технологиите и науките, житейски умения и културна грамотност;

❖ придобиване на умения за учене през целия живот и повишаване участието на населението в обучение и след завършване на задължителното образование;

❖ осигуряване на равен достъп до образование;

❖ интеркултурно образование и пълноценна социализация на деца и ученици от етническите малцинства;

❖ образование за ученици със специални потребности;

❖ акцент върху професионално образование и обучение и превръщането му в привлекателна възможност;

❖ развитие на педагогическите кадри.

При целеполагането и осъществяването на приоритетите се открояват и някои разлики в образователните системи на двете държави:

❖ Българското министерство на образованието и науката акцентира върху: повишаване на инвестициите за наука и научни изследвания, намаляване на процента на преждевременно напусналите училище, увеличаване на процента на завършилите висше образование. Важен момент в Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014 – 2020) е преминаване към комуникативно ориентирано обучение и постигане на равнище на функционална грамотност;

❖ важна цел на финландската система е развитието на учебната среда в две посоки: 1) дигитализиране и изцяло компютърно базирано обучение до 2019 година; 2) обучение в извънучилищна среда. Финландия осъществява целта за достъпностт и равнопоставеност на образованието и обучението чрез напълно безплатно образование: учебници, хранене и транспорт, екскурзии.

Независимо от различните пътища, по които България и Финландия осъществяват основните си цели, свързани с образованието, стремежът и на двете нации е личен и обществен просперитет чрез образование и развитие на потенциала на личността през целия живот.

Литература:

1. Архив "Стратегически документи" https://www.mon.bg/bg/100208
2. „България 2020 г.“: Националните приоритети в образованието и науката, Съвет за образование и наука 29 май 2012 г., Администрация на Президента на Република България https://www.president.bg/docs/1352306046.pdf
3. Европейски стратегически документи https://www.mon.bg/bg/100209
4. Закон за основното образование (*Basic Education Act*)) https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf
5. Закон за предучилищното и училищното образование https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509
6. Конституция на Република България http://www.parliament.bg/bg/const
7. Нова среда за обучение във Финландия: Финландски национален съвет за образование и реформите в учебната програма 2015/16 (*New Learning Environments in Finland: The Finnish National Board of Education and the 2015/16 Core Curriculum Reforms*) http://edredesign.org/sites/default/files/Case%203%20-%20Finland.pdf
8. Оценки и анализи, Тематични анализи на резултатите на българските ученици при четене в PISA 2009 https://www.mon.bg/bg/144
9. Република България, Министерство на образованието и науката, Изпълнителна агенция „Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, Оперативна програма “Наука и образование за интелигентен растеж” 2014-2020 г. http://sf.mon.bg/?go=page&pageId=32
10. Стратегически документи, Министерство на образованието и науката https://www.mon.bg/bg/143
11. Финландското образование накратко, Финландски национален съвет за образование (*Finnish Education in a Nutshell, The Finnish National Board of Education*) http://www.oph.fi/download/171176_finnish_education_in_a_nutshell.pdf

12. Финландското образование накратко, Финландски национален съвет за образование (*Finnish Education in a Nutshell, The Finnish National Board of Education*)) http://www.oph.fi/download/171176_finnish_education_in_a_nutshell.pdf
13. Финландското образование накратко, Финландски национален съвет за образование (*Finnish Education in a Nutshell, The Finnish National Board of Education*)) http://www.oph.fi/download/171176_finnish_education_in_a_nutshell.pdf
14. Цели и отчети на администрацията на Министерството на образованието и науката https://www.mon.bg/bg/100207
15. https://www.mon.bg/

Сийка Колева
Управление на образованието, магистър
Научен р-л: проф. д-р Н. Витанова